

ТРОХИ ПРО СЕБЕ, або ЗА БАГАТЬМА ЗАЙЦЯМИ

Академік НАМ України Вадим Скуратівський про самого себе до 70-ліття

Я народився 5-го жовтня 1941 р. на Чернігівщині, себто на території, щойно вже анексованій нацисткою імперією. Може, звідси давній мій страх перед Німеччиною всіх її відмінків. Страх, який я не без зусиль намагався подолати, перетворюючи себе на фахового германіста.

Зрештою, не певен, що страх цей мене по тому залишив, — попри все мої дисертації, монографії, статті, присвячені німецькій літературі і взагалі німецькій культурі. Страх цей, однак, який поменшується, коли я, за дорученням моїх сусідів, зустрічаю їх українсько-німецьких онучат, що приїздять із Берліна.

Моя мати, сільська вчителька, виявилась тут набагато сміливішою, хоробрішою за мене: з самого початку і до кінця окупації вона, в ролі партизанської розвідниці-зв'язкової, відстежувала рух окупаційних ешелонів із Заходу на Схід.

І навпаки, фікціюючи всю «логіку» на тих ешелонах і передаючи її по тому за призначенням. Альтернативний нацизму режим повною мірою розплатився із своєю розвідницею десь по війні: її двадцятирічного сина, а його брата Олега, відправивши у табір за «український буржуазний націоналізм». Там брат розмовляв з майбутнім кардиналом Йосипом Сліпим по-німецьки та по-польськи. А з японським «квантунським» генералом — по-японськи. А з будапештськими інсургентами 1956-го — по-угорськи. Взагалі він сам себе навчив не одному десятку мов. Що, зрештою, йому не особливо допомогло у подальшій подорожній житті. Тож звідси мій страх і перед «тутешнім» режимом. «Націонал-соціалізм і більшовизм — кузени, які ворогують одне з одним» (Томас Манн). Студіюючи — коли потай, коли легально — структуру цих режимів-двійників, я, потрапивши в університет, був просто-таки вражений «тутешньою» гуманітарною катастрофою. Катастрофою гуманітарної сфери, упокоєної «тутешньою» догмою. Декан «історик» зліквідував на своєму факультеті латину, замінивши її «мотоциклетною справою»; дама-«кінознавця», рецензуючи фільм Пазоліні «Декамерон», написала: «у своїй картині кінорежисер показує відродження часів середньовіччя». А письменник, який виконував обов'язок класика українсько-радянської літератури, «позичив» для своєї статті текст московського колеги чи не цілком.

Отож, я, не від великого розуму, вирішив... усунути подібні дефекти — із цього українського гуманітарного поля. А особливо, коли доля зробила мене «молодшим редактором» найінтелігентнішого на той час українського часопису «Всесвіт».

Десятиріччя по тому я наштотхнувся на жваве листування з цього приводу поміж «тутешнім» кремлівським тетрархом Щербичьким і начальником його політичної поліції генералом Федорокум. Велими незадоволених у тому листуванні тими моїми зусиллями: словом, десять років без права друку тут, на Україні! Що ж, довелося перейти на російську та ще й інші мови. У напрямі тієї ж стратегії і тактики. Статті у московській періодичі про Грибоедова, Полежаєва, Льва Толстого, Олександра Гріна. Ба навіть Симона Полоцького і Владіміра Маканіна. По тому статті у виданнях московського Інституту світової літератури (Пушкін, Гоголь, Маяковський і так далі). Здається, першою серйозною київською публікацією стала затим — емблематична — стаття про «1984» Джорджа Орвелла.

Що ж. Світ стрімко змінювався, але я продовжував, — справді, не від великого розуму, — «тотальну» літературну війну зі згаданими вище дефектами української гуманітарної царини. Отак і громадилися різножанрові мої спостереження «про всіх і про все». Повний цикл «тутешньої» «гуманітарної» феноменології. Завдяки якому я зажив абсолютно незаслуженої слави «енциклопедиста». Та який там «енциклопедизм!» Я просто хотів поновити інтелектуальну норму у цьому трагічному місці, у цій трагічній країні. Не дуже вийшло. Можна сказати, що зовсім не вийшло. За багатьма, дуже багатьма зайцями... А норма та почала і без мене все ж таки повертатися у «тутешній» літературний, мистецтвознавчий, філософський, історіографічний і т. д. обіг. Принаймні, у вигляді фактичності, конкретних текстів — і взагалі всієї «першоматерії» духовної культури. Як казав мій шановний московський навчатель (марксизму, і не тільки) Михаїл Александрович Ліфшиць: «Матерія первична, і Слава Богу». Біографічно так склалося, що я став безпосереднім свідком кількох уже не-гуманітарних, а цивілізаційних катастроф. І минулого, і недавнього. Війна, що я її пережив на грудях матері-розвідниці у її нескінченних мандрях довкола окупованого залізничного полотна і відповідних явочних квартир (це я спостиг, зрозуміло, пізніше, але тягар тих мандрів визрів, схоже, з перших їхніх маршрутів). А по тому — катастрофи в США. В Новому Орлеані і в Нью-Йорку. Ось тут я вже, звісно, не зважився щось радикально перемінити. Вистачило з мене моїх «гуманітарних», «культурологічних» спроб, що на них пішло все моє життя.

Одна лише обставина втішає мене. При всіх моїх біографічних інцидентах, кризах, невдачах (і просто скандалах) я завжди знаходив друзів, а чи швидше наставників найвищого інтелектуального і взагалі людського класу: останній свідок петербурзького «срібного» віку Леонід Іванович Мицькевич, подружжя Андрія Олександровича і Тетяни Миколаївни Білецьких, Мирон Семенович і Світлана Васиївна Петровські, Григорій Порфирович Кочур, Вячеслав Всеволодович Іванов, Владімір Ніколаєвич Топоров, Юрій Михайлович Лотман, Сергій Сергійович Аверінцев, Марія Олександрівна Новікова, Юрій Миколайович Квітницький-Рижов, Іван Михайлович Дзюба. А ось тільки-но передав мені привіт професор-аутсайдер Ноам Хомський.

Оце мої «співатори», мої «редактори», «цензори», «коректори». Їхні імена мені завжди сяють, мов вогники вночі.

Може, ми разом щось і перемінимо у цьому важкому і все ж таки прекрасному світі!?